

Az újjászervezett Erdélyi Múzeum Egyesület és kiadványai

Erdélyi Múzeum LIII. (1991)

és LIV. (1992) kötetei*

Erdélyi Múzeum Egyesület. Kolozsvár

1859. november 23-án Gróf Mikó Imre, a baráti köréhez tartozó tudósokkal – Kővári Lászlóval, Jakab Elekkel, Brassai Sámuellel, Gyulai Pállal – megalapította az Erdélyi Múzeum Egyesületet (EME), kolozsvári házát pedig az Egyesületnek adományozta. Egy múzeum felállítása, anyagának feldolgozása és a magyar nyelvű tudomány műveléséhez szükséges szervezeti keret biztosítása volt az a hármas cél, amely az alapítók által megfogalmaztatott – s teljesítették is valamennyit. Az Egyesület s az 1872-ben alapított Egyetem együttműködésével példát mutatott a korban, s példa kellene, hogy legyen ma is. Az 1918 utáni román állam törvénytelenül, jogcím nélkül használatba vette a Ferenc József Tudományegyetem által csak bérelt múzeumi ingatlanokat és gyűjteményeket. A második bécsi döntés és a világháború befejezése közti időszakra ugyan helyreállt az állam és az Egyesület viszonya, de a visszatérő románok 1950. február 12-én megszüntették az Egyesületet. Az 1989. decemberi fordulat után a megmaradt tagok rögtön hozzáfogtak az újjászervezéshez, s 1990. október 27-én megtarthatták az első közgyűlést, s megválasztották az EME vezetőségét, elfogadták az alapszabályzatot. Az EME a régi szervezeti egységek munkájának újjászervezésében látja a jövő útját, így létrehozták a Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi; a Természettudományi és Matematikai; az Orvostudományi; a Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi és újként a Műszaki Tudományi Szakosztályt. (A szervezés történetére, a beinduló munkák

ismertetésére lásd: Benkő Samu: A romániai magyar tudomány helyzete és az Erdélyi Múzeum Egyesület feladatai. Budapest, 1993. március.)

A mai erdélyi kulturális intézményi sokszínűségben kétségtelenül az EME az egyike a legvilágosabb kultúrpolitikai elveket valló egyesületeknek. Alapelvként hirdeti az egyetlen egységes magyar kultúrához való tartozását, rendezni kívánja a román állammal való viszonyát az Egyesület vagyonát és tevékenységét illetően, szükségesnek látja az együttműködést más magyar és nem magyar kulturális szervezettel, intézménnyel, ugyanakkor a romániai magyar tudományosságban szeretné elkerülni a felesleges párhuzamosságokat. Az alapelvek tehát világosak, az együttműködés megvalósításában vannak még tenni-valók.

Az EME joggal számít arra, hogy a magyarországi tudománypolitika figyelembe veszi a szervezet sajátos helyzetét, elismeri törekvései jogosságát, s támogatja céljai megvalósításában. Erre a támogatás összehangolására jött létre Magyarországon a Gróf Mikó Imre Alapítvány (amelynek semmi köze a Mikó Imre Körhöz).

Az Egyesület a vándorgyűlések, a felolvasóestek mellett elsősorban kiadványsorozataival képes jelen lenni a tudományos és a kulturális közéletben. Elindult a Műszaki Tudományos Füzetek sorozat (Jodál Endre: Számítástechnika az ezredforduló küszöbén. Kolozsvár, 1992. /Műszaki Tudományos Füzetek 1./), egy bibliográfiai vállalkozás, amely a román nemzeti bibliográfia megszületéséig (1953) regisztrálja a romániai magyar könyvtermést (Romániai magyar könyvkiadás. 1944–1949. Kolozsvár, 1992. /Romániai Magyar Bib-

* A kézirat leadása óta megjelent az Erdélyi Múzeum LV (1993) kötete. (Szerk.)

liográfiák. I./), folytatódott az Erdélyi Tudományos Füzetek sorozat is:

Benkő Samu: Nagy Géza, a literátor és művelődésünk mindenesé. Kolozsvár, 1991. (Erdélyi Tudományos Füzetek 209.);

Antal Árpád: György Lajos életműve. Kolozsvár, 1992. EME. (Erdélyi Tudományos Füzetek 210.);

Imreh István: A fejedelmi gazdálkodás Bethlen Gábor idejében. Kolozsvár, 1992. (Erdélyi Tudományos Füzetek 211.);

Demény István Pál: A Szent László-legenda és Molnár Anna balladája. Kolozsvár, 1992. (Erdélyi Tudományos Füzetek 212.)

Sorra jelentek meg a szakosztályok közleményei:

Az EME Természettudományi és Matematikai Szakosztályának Közleményei. 1. kötet. Kolozsvár, 1991.;

Orvostudományi Értesítő. 64. kötet. Kolozsvár, 1991.;

A Bölcsész-, Nyelv és Történettudományi és a Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztályok közös közlönyeként az **Erdélyi Múzeum** 53. és 54. kötete 1991–1992-ben.

Az Erdélyi Múzeum megjelenését 1814-től kezdve szerkesztők többször kényszerültek szüneteltetni. Az évfolyamok folyamatos számozásával az Egyesület hangsúlyozni kívánja az erdélyi magyar tudományosság folytonosságát és makacs kitartását. A kötetek is a hagyományos szerkezetre épülnek: tanulmányok (esetleges évfordulókhoz kötötten egy-egy blokkot alkotva), szemle, egyesületi közlemények és eseménynaptár.

Az 1991. évi kötet első tanulmánya – nem véletlenül – a második világháború utáni idők kisebbségi politikájával, annak a nemzetközi jogban való megjelenésével foglalkozik (Nagy György), látszik továbbá, hogy a szerkesztők a szakosztályhoz tartozó valamennyi szakterületet szerepeltetni kívánták: az archeológiát, a művészettörténetet (Benkő Elek: Rugonfalva középkori emlé-

kei), a gazdaságtörténetet (Imreh István: Mezőgazdasági rendtartások, egyezségek, utasítások 1580–1635), a gazdaság- és művelődéstörténetet (Varga Árpád: Íráshasználat a székelyudvarhelyi tímárcéhben), a művelődés- és könyvtártörténetet (Jakó Zsigmond: Batthyány Ignác, a tudós és tudomány-szervező), az irodalomtudományt (Egyed Emese: Neoklasszicizmus az erdélyi magyar irodalomban), a folklórt (Keszeg Vilmos: A hiedelemtudás szerkezete).

Az 1991-es kötet tartalmában az Erdélyi Múzeum legjobb hagyományainak felel meg, valóban „múzeum-jelleű”: szerepel benne újonnan feltárt forrásanyag szakszerű bemutatása, a későbbi kutatások számára való megőrzése (Benkő Elek, Varga Árpád), már kiadott forráscsoport teljes összefüggésrendszerében való elemzése (Imreh István), a szakirodalom számos félreértésének tisztázása módszeres, a lehetőségig teljes forrásfeltárással (Jakó Zsigmond, Egyed Emese), s a szűkebb hazai téma korszerű elméleti színvonalú, de mértéktartó, tárgyközeli interpretációt kap (Benkő Elek, Egyed Emese, Keszeg Vilmos).

Szerkesztési elveiben az 54., azaz az 1992-es kötet is a hagyományt követi, s a tanulmányok, a közlemények jellege is hasonló az előzőéhez. A szerkesztőbizottság a Széchenyi Istvánra emlékező tematikus blokkon kívül láthatóan a közlemények tárgyának időrendjében helyezte el az írásokat (az 53. kötetben is, de ott ez szerencsésen találkozott azazal, hogy nem keveredtek a különféle szakmák). Ferenczi István többéves terepkutatásai eredményeként most összegezhette ismereteit, szembesíthette az eddigi szakirodalom állításaival, korrigálhatta azokat (A daciai északi limeszszakasz nyugati felének főbb kutatási eredményeiről), Pataki József viszont a maga megrajzolta kutatási úton haladt tovább, a többségében maga által feltárt és kiadott forrásanyagát megszólaltató tanulmány a vajdahunyadi váruradalom 16. század eleji gazdasági viszonyairól

szól. Vöő Gabriella a mitologikus hagyomány és a történetiség s az etnikai színezet összefüggéseit elemzi a Szent László-legenda kapcsán (Szent László-legendák a Torda-hasadék környékének magyar népi kultúrájában).

Kiss András közleménye (Lappangó középkori oklevelek) a profi levéltáros alapossgával, hatalmas kutatási tapasztalattal és szakirodalmi jártassággal készült. A bevezető tanulmány kutatástörténeti összefoglalás, az oklevelek a legkorszerűbb kiadási, regesztakészítési elveknek megfelelően jelentek most meg. „Leletmentő” kutatásokat végzett Murádin Jenő is, aki Hollósy Simon nagybányai festő-iskolájának névsorait rekonstruálta (1896–1901) s adta közre.

Binder Pál és Faragó József nemrégiben megjelent kézikönyvek korrekciójaként, kiegészítésként, és még folyó kutatások, készülő új összefoglalások munkálatait segítőként állított össze hasznos helynév-, illetve szójegyzékeket, s látta el azokat magyarázatokkal (Binder Pál: Megjegyzések a középkori erdélyi helynevek százsz megfelelőiről (–Jakó Zsigmond kolozsmonostori jegyzőkönyvek kiadásának kapcsán); Faragó József: Mihai Eminescu román népköltési gyűjteményének magyar kölcsön-szavai).

Gáll Ernő „Az erdélyi bölcséleti iskola és a kisebbségi etika” című tanulmányának első felében azt vizsgálja, létezett-e egy Böhm Károly munkásságát vezérfonalul választó kolozsvári filozófus-kör vagy sem, ámbar az ilyen kérdésfeltevésre az igen/nem választ ő is feleslegesnek találja; helyette felmutat egy

hasonlóan gondolkodó tudósokból álló kört, akik rákényszerültek arra, hogy a kisebbségi etika elvi kereteinek megrajzolását elkezdjék. A téma aktualizálható, s Gáll Ernő aktualizálja is, sajnos – s ez persze nem az ő hibája – csak elvileg aktualizálhatja. K. Lengyel Zsolt történészként ugyan, de folytatja a filozófus töprengését (Szempontok a korai transzilvanizmus vizsgálatához. 1918–1929.)

A kötet Széchenyi Istvánra emlékező tanulmányokat tartalmaz még. Csetri Elek és Fábán Ernő Széchenyi gondolkozásmódját elemzik (Az ifjú Széchenyi szabadságfelfogása; Széchenyi István szabadelvű politikai modellje), míg Benkő Samu és Nagy György az erdélyi Széchenyi-recepció történetének egy-egy fejezetét írta meg (Széchenyi eszméinek és cselekedeteinek korabeli erdélyi fogadtatása; Széchenyi az erdélyi magyar szellemi életben a két háború között), kapcsolódva a kötetben később szereplő Gáll Ernő és K. Lengyel Zsolt tanulmányához.

Az EME gyűjteményépítői, kiadói és kutatásszervezői munkájával alapítása óta kivívta az erdélyi és nem erdélyi magyarság tiszteletét. Az újjászervezett EME eddigi tevékenysége méltó az elődökéhez. Az intézményi keretek éppen csak megléte ellenére talpon tudott maradni, állandó harcban az ellenséges környezettel, vitában – s sajnos sokszor nem építő vitában – a többi szervezettel. Csak remélni lehet, hogy tovább tud dolgozni, és a végre építő vitákból csak ideális változások következnek.

Monok István